

ÇOCUK OYUNLARI-EĞİTİM İLİŞKİSİ: BEZİRGÂN BAŞI ÖRNEĞİ*

*Hatice FIRAT***

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar eski ve evrensel bir olgu olan oyun, günümüzde özellikle çocukların eğitiminde en etkili yol olarak görülmektedir. Çocuklar sosyal yaşamda gerekli olan bilgi, beceri ve davranışları oyun oynayarak, kendiliğinden edinebilmekte; oyun içerisinde kendisini daha rahat ifade edebilmekte, yeteneklerini ortaya koyabilmektedir. Bu nedenle oyun ile çocuğun tanınması ve yönlendirilmesi çok daha kolay olmaktadır. Yapılan araştırmalar çocuğun ruhsal, sosyal, duyuşsal, bedensel, zihinsel, dilsel vb. gelişiminde çocuk oyunlarının önemine işaret etmektedir. Bezirgân başı oyunundan hareketle, özellikle geleneksel oyunların, çocukların zihin, dil, beden, bireysel ve sosyal gelişim alanlarında vb. eğitime yardımcı bir araç olduğu söylenebilir. Eğitim sürecinde çocuk eğitimiyle ilgilenen kişilerin, özellikle öğretmenlerin çocuklara kazandırmak istedikleri beceri ve davranışlar için oyunlaştırmaya dayalı öğretim yöntem ve tekniklerini tercih etmeleri de oyunun eğitsel işlevini ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle çalışma, oyunun eğitimdeki yerini -özellikle geleneksel oyunların- eğitim açısından önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, ülkemizdeki geleneksel oyunlardan biri olan “bezirgân başı” üzerinden oyun-eğitim ilişkisi açıklanmaya çalışılmakta, gerek eğitim gerekse kültürel değerlerin korunması açısından geleneksel oyunların çocuklara tanıtılması gerektiği vurgulanmaktadır. Araştırmada, betimsel yöntem/tarama yöntemi kullanılmıştır. Bunun için oyun, eğitim, çocuk edebiyatı gibi alanlara ait alan yazın kaynakları saptanmış, çalışmanın amacına uygun bölümler esas alınarak incelenmiştir. Çalışmada, içerik çözümlemesi/analizi tekniği de kullanılmıştır. İçerik çözümlemesi doğrultusunda, Türkiye’deki geleneksel çocuk oyunlarından “bezirgân başı” değerlendirilmiştir. Oyun, genel özellikleri; yapısı, oynandığı mekânlar, kuralları, çocuğun eğitimindeki işlevi/etkili olduğu gelişim alanları vb. üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, oyun, çocuk oyunları, eğitim, bezirgân başı.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: haticefirat@mu.edu.tr

CHILD'S GAMES-EDUCATION RELATIONSHIP: EXAMPLE OF BEZİRGÂN BAŞI

ABSTRACT

Childrens are able to express oneself more comfortable and demonstrate his/her talents during a play. Therefore, it is much easier to get to know and orientate a child through play. The studies conducted point out to the importance of children's plays in the psychological, social, sensory, physical, mental, linguistic, etc. development of children. Judging by the game 'bezirgân başı' (head merchant), it can be concluded that especially traditional plays constitute tools that aid in education in especially mental, linguistic, physical, individual and social development areas of children. The fact that people who are involved in the education of children, especially teachers, prefer teaching methods and techniques that are based on game creation in order to equip children with the skills and behaviors they desire during the education process shows the educational function of play. Departing from this point, this study aims to emphasize the role of play -especially traditional plays- in education as well as the importance of play for education. In this vein, the study will attempt to explain the play-education relationship based on the play "bezirgân başı" (head merchant), one of the traditional plays in Turkey, and emphasize the requirement to introduce children into traditional plays so as to enable education and preservation of cultural values. In the study, the descriptive method/scanning method, which is a qualitative research method, was used. For this purpose, the literature references pertaining to areas such as play, education, children's literature, etc. were identified, the parts that were in line with the aim of the study were taken as basis and reviewed. In the study, the content analysis technique was also used. In line with the purposes of the content analysis, the play "bezirgân başı", a traditional children's play in Turkey, was assessed. Efforts were taken to analyze the play based on its general characteristics, its structure, places where it is played, its rules, its function in the children's education/the development areas on which it is effective, etc.

Key Words: Child, game, children's game, education, bezirgân başı.

1. Giriş

Oyunun tüm dünyada çocukların ihtiyaç duyduğu temel unsurlardan biri olması onun evrensel bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bilindiği üzere, zaman içerisinde oyunların özellikleri, araç-gereçleri değişebilmekte ancak çocuklar için oyunun vazgeçilmezliği değişmemektedir. Bu durumda oyunun çocuğa "iyi vakit geçirme-eğlenme" imkânı sunması büyük oranda etkili olmaktadır. Yapılan tanımlarda da özellikle oyunun eğlendirme işlevine vurgu yapılması bu anlamda dikkat çekicidir.

Örneğin Özhan (1997: 7) oyunu, "vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence anlamında çocuk ve yetişkinlerin oynadığı bütün oyunlar"; Yavuzer (2001: 176), "sonucu düşünülmeden, eğlenmek amacıyla yapılan hareketler" olarak tanımlamaktadır. Onay (2006: 26) da

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

oyunu “İnsanların, günlük uğraşlarının dışında kalan zamanda belirli bir amaca yönelik olarak (eğlence, eğitim, sağlık gibi) fiziksel ve zihinsel yeteneklerle, sınırlandırılmış yer ve zaman içerisinde; kendine özgü kurallarla yapılan, gönüllü katılım yoluyla grup oluşturan, sosyal uyum ve duygusal olgunluğu geliştiren, yetenek, zeka, dikkat, beceri ve rastlantıya dayanan katılanları ve çoğunlukla izleyicileri de etkisi altında tutan gerilim duygusunun eşlik ettiği, sonuçta maddi çıkar sağlamayan zevk veren etkinlerdir” ifadesiyle açıklamaktadır.

Çocukların oyun oynamaya yönlendirilmesi için oyunun “eğlence” yönü dışında birçok sebep vardır. Oyun çocuk için aynı zamanda öğrenme ortamıdır. Çocuk eğitimiyle ilgilenen yetişkinler oyunu genellikle eğlenme ihtiyacını karşılamının yanında gelişim ve öğrenme amacıyla kullanılmaktadırlar. Özellikle eğitim sürecinde, öğretmenlerin çocukta geliştirmek istedikleri beceriyi destekleyecek öğretim yöntem ve tekniklerini tercih ettikleri, birçok beceriyi, davranışı çocuğa oyunla kazandırmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu durum, çocuk oyunlarının; bireysel, toplumsal, zihinsel, dilsel, bedensel vb. pek çok gelişim alanında çocuğa katkı sağladığına, oyunun eğitici işlevine işaret etmektedir.

1.1. Oyun-Eğitim İlişkisi

Daha önce de belirtildiği gibi oyun; çocuk için sevme-sevilme, kabul edilme, güvenme, öğrenme, başarılı olma vb. ruhsal ihtiyaçlardan biridir. Bu nedenle çocuklar çocukluk yılları boyunca zamanlarının önemli bir kısmını oyuna ayırırlar.

Canlılar içinde en uzun çocukluk dönemine sahip olanlardan biri, insandır. Çocuklar, yıllarca süren bu çocukluk dönemlerinde, binlerce 8-9 saatlik günlerde ne yaparlar? Özellikle okul öncesi dönemde, altı yıl, 2000 günden fazla zamanda ne yaparlar? Oyun oynarlar! Evde, bahçede, kırdada, yolda, parklarda, yuvalarda; tek başlarına, arkadaşlarıyla, anne - babasıyla, kediyle, köpekle, taşla, toprakla, oyuncakla oyun oynarlar. Eğer engel olunmazsa, sağlıklı çocuklar hayatlarının ilk altı yılında 15.000 saat oyun oynarlar. Okul çağında ise teneffüs zili çaldığında, çocuklar nefes almadan oyun oynarlar; okul dağılımında eve kitaplarını bırakıp oyuna kaçarlar, ekmeği yemeği unuturlar. Çocuklar öylesine oyun dünyasına dalarlar ki anne babalar onları sınırlandırmak, zorla yemek yedirmek zorunda kalırlar” (Ergün, 1980: 103).

Bu nedenle günümüzde oyun, çocuğun temel ruhsal ihtiyacı olmasının yanında onun temel hakkı olarak da kabul edilmektedir. Çocuklar, “toplumların geleceği” olarak büyük önem taşımaktadırlar. Bu durumun sonucu olarak çocukların ve haklarının koruma altına alındığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde on sekiz yaşına kadar her insan çocuk olarak kabul edilmektedir. Taraf devletler; çocuğun yaşama, isim ve vatandaşlık, eğitim gibi temel hakları yanında; “dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı”nı tanımaktadırlar (Şirin, 2011: 133).

Çocukların oyun ihtiyacını gidermeleri ve oynama haklarını kullanabilmeleri için gerek ailenin gerekse eğitimcilerin çocuklara uygun, güvenli mekânlar sağlamaları gerekmektedir.

Oyun eğlencelidir, ancak sadece eğlence değildir, bir zaman kaybı olmadığı gibi saçmalık da değildir. Oyun ekonomik ve sosyal durumu ne olursa olsun her çocuk için temel haktır. Her çocuğa sağlıklı gelişim ortamı sağlamak daha fazla eşitlik için bir başlangıç olacaktır ve bu da oyun için olanak sağlanmasını içermektedir (Rasen’den çev: Öngen, 1993: 64).

Bu tür gayretlerin özellikle eğitimli ailelerde daha fazla görülmesi, eğitim seviyesinin çocuğun oyununa bakışı etkilediğini ortaya koymaktadır (Çelen, 1999: 129-131). Toplumun genelinde çocuk oyunları, çocuğun eğlenmesini, zaman geçirmesini sağlayan bir uğraş olarak

görülmekte ve çocuğun gelişimindeki yeri göz ardı edilmektedir. Oysa oyun, çocuk için doğal bir eğitim ve öğrenme ortamıdır.

Çocuk oyun oynarken kurduğu dünyanın hâkimidir. Yaşantısını oyuna katarak oyunu sadece öğrendiği gibi değil, kendinden de katarak oynar. Bu bakımdan oyun, çocuğun yaratıcılığını geliştiren bir eylemdir. Oyun hareketsizliğin sebep olduğu sıkıntıları gidermesinin yanı sıra çocuğun sosyal gelişiminde de önemli bir etkidir (Gürel vd., 2007: 13).

Araştırmalara göre, çocuk eğitimiyle ilgilenen yetişkinler, oyunu eğlenme ihtiyacı, gelişim ve öğrenme amacı doğrultusunda kullanmaktadırlar (Demir, 1999: 109). Özellikle öğretmenler çocukta geliştirmek istedikleri beceriyi destekleyecek ve genellikle oyuna dayanan öğretim yöntem ve tekniklerini tercih etmektedirler. Kısacası birçok beceri ve davranış çocuğa oyun içinde sunulmaktadır. Bir Alman eğitimcisi olan Salzman, iyi bir eğitimcinin çocuklarla oynamayı bilmesi gerektiğini söyleyerek eğitimde oyunun önemini vurgulamaktadır; “Çocuklarla oynamayı bilmeyen, onların eğlencelerine katılmayı onursuzluk sayan kişi eğitimci olmamalıdır” (Akt. Sun ve Seyrek, 1997: 36).

Çocuk ve eğitim alanında öne çıkan birçok ismin görüşleri de aynı düşünceyi yansıtmaktadır:

F. Rabelais, "Gargantua"sında çocuğun yalnız teorik bilgilerle eğitilmesini uygun bulmaz; sabah derslerinden sonra basta jimnastik olmak üzere her türlü oyunla mesgul edilmesini ister.

J. Locke ise, derslerin daha verimli olabilmesi için oyun içgüdülerinden faydalanılmasını istemektedir. Fenelon da okumanın, eğitimin oynayarak da yapılabileceğini vurgulamakta; sıkıcı, kupkuru teorik öğretimden kurtulmak için oyunlu ve eğlenceli bir eğitim tavsiye edilmektedir.

... Okulların ders programlarına oyun, yüzme ve jimnastik faaliyetlerini ders olarak sokan ilk pedagog ise Alman protestan rahibi Basedow'dur. "Çocuklarla oyun oynamayı bilmeyenlerin eğitici de olamayacaklarını savunan Salzman ise, her günün öğleden sonrasını oyun ve jimnastiklere ayırdığı gibi, Pazar günlerini de 'Oyun günü' olarak belirlemiştir (Ergün, 1980: 103) .

Oyunla eğitimde çocuk; dokunma, görme, koklama, dinleme, tat alma, hissetme gibi bütün duyularını kullanır yani yaparak ve yaşayarak öğrenmektedir. Böylece daha kalıcı ve doğal bir öğrenme gerçekleşmektedir. Çocukların oyun oynamayı ne kadar çok sevdiği, zamanlarının büyük kısmını oynayarak geçirdikleri düşünülürse oyunun eğitimde ne kadar etkili olacağı anlaşılacaktır (MEB, 2009: 7).

Kaynaklar, çocukların oyun aracılığıyla gerçek dünyayı, toplumsal yaşamı tanımaya başladığına dikkat çekmektedirler. Böylece çocuk oyun içinde iyi-kötü, haklı-haksız gibi kavramları görmekte, duygusal tepkilerini denetim altına almayı, kendine güvenmeyi, disiplini öğrenmekte; sevgi ihtiyacını gidermekte ve sorunlarından uzaklaşmaktadır. Çocuk arkadaşlarıyla oyun oynarken (geleneksel oyunlar açısından bakılınca) büyüklerinden ilgi beklemeyeceği için benmerkezcilikten uzaklaşmakta ve kişilere bağımlılığı azalmaktadır. Ayrıca, oyun içinde işbirliği, yardımlaşma, paylaşma, karşılıklı sevgi ve saygı, kurallara uyma gibi değerleri ve becerileri de kazanmakta, özellikle sosyal iletişimi güçlenmektedir. Bu noktadan bakıldığında hem bireysel hem sosyal hem de ruhsal gelişimde oyunun büyük bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır (Çoban ve Nacar, 2006a: 43-44; Özhan, 1997: 22-23).

Aynı şekilde oyunun zihinsel gelişimle de sıkı bağlantısı bulunmaktadır. Özhan (1997: 27), çocukların oyun içinde karşılaşılan problemleri kendi aralarında çözmesi, mangala gibi akla dayalı oyunlarda rakibin oyununun da sürekli takip edilmesi sonucu dikkatin gelişmesi gibi noktaları hatırlatarak oyunun zeka gelişimindeki önemini vurgulamaktadır. Kaynaklar bu noktada oyunun çocuklarda mantık yürütme, merak, yaratıcı düşünme, algılama ve anlama becerilerini geliştirerek

zihinsel, bilişsel gelişime katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. “Çocukların belli yetenekleri geliştirilmek isteniyorsa, o yetenekleri geliştirmeye uygun oyun ortamı hazırlanabilir. Örneğin belleklerini geliştirmek için ara-bul oyunu oynanabilir” (Özdoğan, 2000: 107). Yaratıcılığın gelişmesi noktasında oyunun özellikle yaşamın ilk üç-beş yılında daha çok etkili olduğu da belirtilmektedir (Singer ve Singer, 1998: 55-56).

Oyun ve çocuk gelişimi arasındaki ilişki söz konusu olduğunda önemli bir nokta da çocuğun oyun oynarken kendini ifade etmesi, duygu ve düşüncelerini açığa vurabilmesidir. Oyunu çocukların en önemli uğraşı olduğu gibi aynı zamanda onların kendisini ifade etmesini sağlayan bir araç olarak görmek gerekmektedir. Çocuk tüm duygularını, (Kızgınlık/öfke, sevgi, mutluluk, üzüntü) düşüncelerini oyun oynarken açığa vurabilmekte, farkında olmadan iç dünyasını yetişkinlere gösterebilmektedir.

Oyun, çocuğun dili ve etkin bir anlatım aracıdır. Oyun yoluyla çocuk, en derin duygu ve gereksinmelerini ifade olanağı bulmakta ve sorunlarını kendi kendine çözebilmektedir. ...

Çocuğun oyun içindeki davranış biçiminde ailesinden edindiği eğitim türünün etkisi büyüktür. Aşırı hoşgörü ortamının egemen olduğu ailelerden gelen çocuklar, oyun ortamına kolaylıkla uyum sağlayamazlar. Yine aşırı otoriter aile ortamından gelen çocuklar, ya çok silik ve pasif ya da saldırgan davranış örnekleri verirler (Yavuzer, 2001: 176-177).

Bu durum, çocuğun oyun içindeki davranışlarının bir metin gibi okunabileceğini ifade etmektedir. Örneğin; çocuk oyun içinde bencil davranıyor, paylaşmaya yanaşmıyorsa, çabuk küsüyor, mızıkçılık ediyor, zora gelince büyüklerine sığınmıyorsa, çevresindekilere; “benim evde her istediğim yapılıyor, bir dediğim iki edilmiyor, her şeyim bana ait, kimseyle paylaşmak zorunda değilim, bu yüzden de oyunun kurallarına, arkadaşlarıma uymak konusunda zorluk çekiyorum” mesajını vermektedir. Tabii ki bu tür davranışlarda, ev dışında yaşlılarıyla oynayamama ve tek çocuk olma gibi özellikler etkili olmaktadır. Çocuklarda oyun içinde en sık görülen davranışlardan biri de saldırganlıktır. Çocuk oyunda aşırı saldırgan davranıyorsa yine çevreye birtakım mesajlar veriyor demektir. Yani çocuk, büyük ihtimalle anne-babasının davranışlarını yansıtmaktadır, ya da evde kısıtlanan, sindirilen bir çocuk olduğunun ipuçlarını vererek aile yapısı hakkında bilgi vermektedir (Çoban ve Nacar, 2006a: 20-21).

Oyun oynarken çocuğun kendini ifade etme imkânı bulması, oyunun çocuğun dil gelişimindeki etkisine işaret etmektedir. Oyunlarda girilen rol doğrultusunda yapılan konuşmalar, oyunda yer alan sayışmaca tekerlemeleri, şarkı vb. unsurlar dil gelişimini olumlu etkilemektedir. Kelime dağarcılığının zenginleşmesi, duygu ve düşüncelerin etkili ve düzgün biçimde ifade edilebilmesi, topluluk karşısında rahat konuşabilme, ses tonu, vurgu ayarı yapabilme bunun yanında başkalarını dinleme, anlama vb. becerilerin gelişmesinde oyun etkili olabilmektedir.

Oyun çocuğun hayatının büyük bir bölümünü kaplar ve gerçek yaşamda olduğu gibi oyun içinde de diğer insanlarla iletişim kurabilmek için dili kullanmak zorundadır. Çocuk oyunlarının büyük kısmı dil gelişimini destekler. Özellikle sembolik oyunlar, evcilik oyunları ve diğer dramatik oyunlar düzgün cümleler kurma, sesleri ve tonlamaları doğru kullanma becerisi kazanmalarına yardım eder. Oyun yoluyla kelime hazinesi genişler, anlatılanı daha iyi ve çabuk anlar, kendini daha iyi ifade eder (MEB, 2009: 10-11).

Bu noktalar, oyunun çocuk gelişiminde ve eğitiminde önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır.

2. Amaç

Bu çalışmada; çocuk oyunlarının çocukların gelişiminde ve dolayısıyla eğitiminde ne tür bir etkisi olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Oyunun çocuk gelişimi ve eğitimindeki yerini örnekleyebilmek açısından “bezirgân başî” adlı oyun çocuğun bedensel, ruhsal, toplumsal, dilsel

oyun iki aşamada oynanmaktadır. Bu aşamalar şarkılı oyun ve çekişmedir” (Toksoy, 2010: 215). Başal (2010: 12), şarkılı oyunların çoğu zaman ikişer, üçer müzik cümlesinden oluştuğunu ve genellikle kız çocuklar tarafından tercih edildiğini belirtmektedir. Şarkılı bir oyun olan “bezigân başî”, genellikle kız çocukları tarafından oynansa da hem kız hem erkek çocukların oynayabildiği bir oyundur.

Oyunda öncelikle tekerleme/sayışmaca yoluyla iki ebe seçilir. Bu ebeler bezirgân, diğer oyuncular da kervancılardır. Ebeler kendilerine birer takma ad bulur. Oyuncular birbirlerinin bellerine sarılarak ebelerin kolları arasından geçerler ve bu sırada “aç kapıyı bezirgân başî” diye başlayan şarkıyı söylerler:

Kervancılar: Aç Kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı.

Bezigânlar: Kapı hakkı ne verirsin, ne verirsin?

Kervancılar: Arkamdaki yadigâr olsun, yadigâr olsun.

Bezigânlar: Bir sıçan, iki sıçan, üçte dolaba kaçan (Akandere, 2006: 71).

Şarkı bittiğinde ebelerin kolları arasında kalan oyuncu kenara çekilir ve ebeler buldukları takma adları söyleyerek hangisini istediğini sorarlar. Örneğin “elmayı mı istersin armudu mu?” diye sorarlar. Oyuncu takma adın kime ait olduğunu bilmeden bir tercih yapar ve seçtiği ebenin arkasına geçer. Diğer oyuncular da aynı şekilde şarkıyı söyleyerek dolanırlar ve sırasıyla ebelerin arkasında yerlerini alırlar. Tüm oyuncular ebelerin arkasına geçtiğinde iki ebe el ele sıkıca tutuşurlar ve iki taraf birbirini çeker. Genellikle yere bir çizgi çizilir ve gruplar bu çizginin karşısına geçmemeye, diğer grubu kendi taraflarına çekmeye çalışırlar. Hangi grup diğerini sürüklerse oyunu kazanır (Baran, 1993: 81-82; Çoban ve Nacar, 2006b: 110; Toksoy, 2010: 215). Oyunun asıl amacı da çekişme aşamasından/yarıştan güçlü çıkmaktır (Güneş ve Güneş, 2008: 249).

4.2. Bezirgân Başî Oyunu-Eğitim İlişkisi

“Bezigân başî” oyununun başında grupların belirlenebilmesi için çocuklar tarafından *tekerleme/sayışmaca* yardımıyla bir sayışmaca gerçekleştirilmektedir. Oyunda tekerlemenin yer alıyor olması öncelikle çocukların dil gelişimi için önemlidir. “tekerleme, çocuk için dilin araç olarak kullanıldığı bir oyundur. ... bu şekilde bir kelimeyi değişik anlamlarda ya da bir anlam için farklı kelimeler kullanmak suretiyle çocuğun dili edinimi kolaylaşır” (Gürel vd, 2007: 227). Tekermenin bir özelliği olarak kelimelerin hatasız ve hızlı söylenmesinin gerekliliği, çocuğa kelimeleri doğru telaffuz etmesinde ve akıcı konuşmasında yardımcı olacaktır. Dili doğru ve etkili kullanmasını sağlayarak, çocuğun kendine güvenini geliştirecek ve toplum karşısında daha rahat konuşmasını sağlayacaktır. Ayrıca tekerlemeler ezber gücünü geliştirdikleri için zihin gelişimine de katkıda bulunacaktır. Tüm bunların yanında tekerlemeler, çocukta müzik/estetik zevkinin gelişmesinde de etkili olmaktadır (Toksoy, 2010: 210-211; Yardımcı ve Tuncer, 2002: 63).

Bezigân başî oyunu belirtildiği üzere şarkılı bir oyundur. Oyun süresince “Aç kapıyı bezirgân başî” diye başlayan şarkı oyuncular tarafından söylenmektedir. Akandere (2006: 40), şarkılı oyunların müzik eşliğinde neşe ve heyecan veren etkinlikler olduğunu dile getirmektedir. Oyunun şarkılı olması, çocukta ritim duygusunun gelişmesini sağlamakta, tekerlemeler gibi estetik zevklerini geliştirmekte ve böylece onlara zamanla seçici olmayı öğretmektedir. Şarkı duyguların etkili, kısa ve öz ifade edilmesini sağlaması, kendine güveni artırması, buna bağlı topluluk karşısında daha rahat konuşma becerisini geliştirmesi bakımından da önemlidir. Yardımcı ve Tuncer (2002: 147), şarkıların yaratıcı etkinliklere katılma, ruhsal bakımdan rahatlama, iyi vakit geçirme gibi ruhsal ihtiyaçları karşıladığına da dikkat çekmektedir.

kazanmak kadar kaybetmenin de insanlar için olduğu kavrayıp olgunlukla karşılarlar (Yardımcı ve Tuncer 2002: 152).

Ayrıca bu oyunda bireysel başarı/kazanma değil grup başarısı öne çıkmakta ve bu bakımdan çocuklar/oyuncular oyunu kazanabilmek için uyum içinde çalışmak, işbirliği yapmak, yardımlaşmak zorunda kalmaktadır. Oyun aracılığıyla bu değerlerin kazanılması, çocukların okullarda grup çalışmalarındaki uyumunu ve başarısını olumlu etkileyecektir.

Grup içinde aynı amaç için mücadele etmek, çocuğu ben duygusundan biz duygusuna yöneltmekte ve bencillikten uzaklaştırmaktadır. Oyun içinde amacın/başarının gerçekleşmesi için her biri sorumluluk almakta ve sorumluluklarını yerine getirmektedir. Böylece oyun, çocuklarda sorumluluk duygusunu da geliştirmektedir. Toplumsal gelişim açısından saydığımız tüm bu değerler aynı zamanda çocukların bir takım tutum ve davranışlarına da yön vermektedir. Bu nedenle bahsi geçen değerler aynı zamanda çocuğun bireysel/duygusal gelişim alanı açısından da önem taşımaktadır.

Oyunlar çocukların bedensel gelişiminde de önemli bir yere sahiptir. Yunan filozofu Eflatun/platon çocuk eğitiminin beden ve ruh eğitimi olmak üzere iki alanda birden yapılmasını önermektedir. Oyunun beden eğitimi açısından eğitici değerini belirterek çocuğun oyunla büyümesi gerektiğini söylemektedir (Sun ve Seyrek, 1997: 31).

Sun ve Seyrek (1997: 53) oyunun psiko-motor gelişimdeki yerini şöyle açıklamaktadır:

1. Gücünü arttırır
2. Tepki yeteneğini geliştirir
3. Büyük ve küçük kaslarını denetim altına almayı ve gerekli hızda kullanmayı öğrenir
4. Durgun dikkate ve dinamik dikkate sahip olur, bunları geliştirir
5. Organlar arasında eşgüdüm ve denge sağlar
6. Devinimlerinde çeviklik kazanır
7. Bedensel esneklik kazanır

Onay (2006: 25) oyunun fiziksel etkinlik ve sağlığın korunması bakımından etkilerini açıklarken; fizyolojik gelişimi, solunum ve dolaşım sistemi ile kas ve iskelet sisteminin gelişimini destekleme, refleksleri güçlendirme; kuvvet, çabukluk, dayanıklılık gibi motorik özelliklerin gelişimine basamak oluşturma noktasında oyunun önemine vurgu yapmaktadır. Bezirgân başî oyununu bu açıdan ele aldığımızda; gruplar oyun sonunda çekişmekte ve bir grup diğer grubun çizgiyi geçmesi için uğraşmaktadır. Bu sırada kollar ve bacaklar gerilmekte, böylece el, kol ve bacaklar çalışmakta, güçlenmektedir. Çocuklar, yere çizilen çizgiyi geçmemek için sürekli çizgiye dikkat emek zorundadırlar. Bu durum dikkat gelişimini ve belirli bir yere, olaya odaklanabilmeyi sağlamaktadır. Bu sırada el, göz, ayak koordinasyonu sağlanmakta, organların eş zamanlı çalışabilmesi becerisi gelişmektedir. Güneş ve Güneş (2008: 249) de bezirgân başî oyunun kazanımları arasında bedensel güç gelişimine katkısını dile getirmektedir.

Tüm bunların yanında bahsi geçen oyun genellikle dış mekânlarda oynanmaktadır. Dolayısıyla oyun “bahçe oyunu” ya da açık mekân oyunu olarak geçmektedir. Psikologlara ve doktorlara göre açık mekânlardan uzak kalmak, genellikle kapalı alanlarda oyun oynamak çocukların zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle Çocukları Şiddetten Koruma Ulusal Birliği (NSPCC) gibi kuruluşlar yerel yönetimlere çocukların oynayabilecekleri güvenli, iyi tasarlanmış park alanları oluşturulması çağrısında bulunmaktadır (Simonon’dan akt. Yılmaz ve Bulut, 2003).

Buna karşın dış mekânlarda oynanan oyunlar çocukların çevrelerini algılamalarını kolaylaştırmakta ve öğrenme becerilerini artırmaktadır. Ayrıca açık mekânlarda oynarken çocuklar

oyun sırasında bol oksijen, güneş ışığı ile “D vitamini” almakta, terlemeleri sayesinde de vücutlarındaki zararlı maddeleri dışarı atmaktadırlar.

Çocuk oyun yolu ile hareket ederek ve fazla fazla yorgunluk hissetmeden bedenlerini çalıştırır. Çocuğun hareket etmesi, diyaframın, solunum yollarının kalp çalışmasının (oyun sırasında kalp çalışması, solunum sayısını artırır, kan havadan bol miktarda oksijen alır ve kan dolaşımının hızlanması dokuların daha çok besin almasını sağlar) beslenmenin, büyük küçük kasların gelişmesinde yardımcı olur (Poyraz, 1999: 42).

Günümüzde anne-babaların yaşadığı temel sorunlardan biri de çocuklarda görülen iştahsızlıktır. Özellikle açık havada, harekete dayalı olan oyunlarla çocuklar fazla enerjilerini harcamakta, iştahları açılmakta, daha rahat uyumakta ve iyi vakit geçirdikleri, zevk aldıkları için de ruhsal açıdan kendilerini tatmin edebilmektedirler.

5. Sonuç

Bezirgân başı oyunundan hareketle oyunun çocuk için sadece bir zaman geçirme aracı değil, aynı zamanda kendini ifade etme ve öğrenme aracı olduğu görülmektedir. Çocuklar, bugün okullarda kazandırmak için çok zaman harcanılan değerleri ve becerileri, oyunlar aracılığıyla kısa zamanda ve zorlanmadan edinebilmektedirler. Bezirgân başı oyununun çözümlenmesiyle elde edilen verilerden anlaşıldığı gibi oyun; zihin gelişimi, dil gelişimi, beden gelişimi ve buna bağlı beceriler, ayrıca bireysel ve sosyal gelişim alanlarında eğitime yardımcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim kurumlarında oyunlaştırmaya dayalı yöntemlerin, tekniklerin önemsenmesi de bu durumu ortaya koymaktadır.

Çocuk oyunlarının çocuğun eğitiminde, gelişiminde olumlu etkileri olarak saydığımız tüm bu özellikler daha çok geleneksel oyunlar için geçerlidir. Günümüzde; teknolojik gelişme, toplumsal hayat içerisinde çevreye karşı oluşan güvensizlik vb. pek çok sebep çocukların evlere hapsolmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bilgisayar ve televizyon çocukların en yakın arkadaşları durumuna gelmiştir. Çocuklar, kapalı mekânlarda, yalnız yaşamaktadırlar. Ayrıca bilgisayar ya da televizyon karşısında ancak iki duyularını (görme ve işitme) aktif olarak kullanabilmektedir. Çocuklar, özellikle geleneksel oyunlarda gördüğümüz konuşmaya, iletişime dayalı oyundan uzak kalmakta, dil gelişimi bundan olumsuz etkilenmektedir. Tek başına oynamaya yöneldiği için paylaşma, dayanışma, yardımlaşma gibi değerleri öğrenmekte zorlanmakta sosyal gelişimi gecikmekte ve bencilliğe itilmektedir. Hareket imkânı olmadığı için bedensel gelişimi de olumsuz etkilenmektedir.

Çocuklar ‘dijital yönde gelişme’nin bir sonucu olarak gerçek dünyanın sahici ve riskli ortamından, ‘güvenli sanal dünyalarına’ çekildiler. Ancak bu dünyada hareketten, paylaşımdan uzak, duyuşal dumura uğrama tehlikesi ile karşı karşıyalar. Oysa duyuların koordinasyonun önemli entelektüel becerilerin ön koşulu olduğu bilinen bir gerçektir. Çocuklarda görülen ‘psikomotor eksiklikler ve duyuların yitişi’ karşısında yapılacak şey ise, bloke edilmiş dokunma, işitme duyularının, hissetme ve hareket olanaklarının yeniden geliştirilmesidir (Aral vd.den aktaran Toksoy, 2010: 208).

Ayrıca geleneksel çocuk oyunları UNESCO tarafından “somut olmayan kültürel miras” unsurları arasında kabul edilmekte ve korunması gereği vurgulanmaktadır (Toksoy, 2010: 219). Kısacası oyun, kültürel değerlerin korunması ve gelecek yıllara kültürel mirasın aktarılabilmesinde önemli bir araçtır. Teknolojiye değil de geleceğe dayanan oyunlar, o toplumun yaşam biçimini, yapısını da ortaya koymakta ve bu tür oyunları oynayan çocukların toplumunun gerektirdiği tutum ve değerleri kazanmasını sağlamaktadır. Bu anlamda çocukların milli kimliğini edinmesi, kendi kültürünü ve değerlerini tanıması açısından onlara özellikle geleneksel çocuk oyunlarının tanıtılması gerekmektedir.

Özellikle son yıllarda televizyon, sinema ve bilgisayar oyunları aracılığı ile farklı kültürlerle karşılaşan çocuklar, kendi kültürel zenginliklerinden uzaklaşmakta, kendi toplumlarının değerlerine yabancılaşmakta ve dolayısıyla kimlik bunalımı yaşamaktadırlar. Özellikle bugün, eskiden oynanan çocuk oyunları ve oyuncakları, bu sorunun aşılması için de yararlı araçlar olarak görülebilir (Başal, 2010: 12).

Hem eğitim değeri hem de kültürel değerlerin korunması açısından günümüzde unutulmaya yüz tutan geleneksel çocuk oyunlarının yeniden çocuklara tanıtılması ve bu oyunları rahatlıkla oynayaabilecekleri oyun alanları oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKANDERE, M. (2006). *Eğitici Okul Oyunları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BARAN, M. (1993). *Çocuk Oyunları*. Ankara: Kültür Bakanlığı -Çocuk Kitapları-.
- BAŞAL, H. A. (2010). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Geleneksel Çocuk Oyunları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- ÇELEN, N. (1999). Ana-Babaların Çocuğun “Oyun Hakkı’na İlişkin Tutumları”. *Cumhuriyet ve Çocuk- 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- ÇOBAN, B., NACAR, E. (2006a). *İlköğretim 1. Kademe Eğitsel Oyunlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ÇOBAN, B., NACAR, E. (2006b). *İlköğretim 2. Kademe Eğitsel Oyunlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- DEMİR, T. Ş. (1999) Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Oyun Politikası. *Cumhuriyet ve Çocuk- 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- ERGÜN, M. (1980). Oyun ve Oyuncak Üzerine. *Milli Eğitim*. I/1, s.102-119.
- GÜNEŞ, M., GÜNEŞ, H. (2008). *Öğretmen ve Öğrenciler İçin Yaşayan Çocuk Oyunları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- GÜREL, Z., TEMİZYÜREK F., ŞAHBAZ N. K. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *MEGEP (Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Oyun Etkinliği I*. Ankara. <http://megep.meb.gov.tr>. Erişim tarihi: 09.01.2013
- ÖZDOĞAN, B. (2000). *Çocuk ve Oyun -Çocuğa Oyuna Yardım-*. Ankara: Anı Yayıncılık,
- ÖZHAN, M. (1997). *Türkiye’de Çocuk Oyunları Kültürü*. Ankara: Feryal Matbaası.
- POYRAZ, H. (1999). *Okulöncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak*. Ankara: Anı Yayıncılık,
- RASEN, P. R. (1993). Oyunun Değeri. (Çev: D. Öngen). *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 17 (88), 60-64
- SEL, R. (1983). *Anaokulunda Oyun*. Ankara: Yeni Uğur Matbaası.
- SİNGER D. G., SİNGER J. L. (1998). *Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- SUN, M., SEYREK, H. (1997). *Okulöncesi Eğitiminde Oyun*. İzmir: Müzik Eserleri Yayınları.

-
- ŞİRİN, M. R. (2011). *Resimli Çocuk Hakları Kültürü Kitabı -BM Çocuk Hakları Sözleşmesi*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TOKSOY, A. C. (2010). Yarışma Niteliği Taşıyan Geleneksel Çocuk Oyunları. *Acta Turcica - Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi- "Kültür Tarihimizde Yarış"*. Yıl 2, Sayı 1.
- ONAY, C. (2006). *Çoklu Zeka Kuramına Göre Oyunla Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YARDIMCI, M.; TUNCER, H. (2002). *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*. İzmir: Ürün Yayınları,
- YAVUZER, H. (2001). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YILMAZ, S.; BULUT Z. (2003). Kentsel Mekanlarda Çocuk Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi: Erzurum Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*. S. 158.